

การควบคุมฝูงชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

The Crowd Control according to Buddhism

ด.ต.สุรชัย แก้วคุณ

Pol.Sen.Sgt.Maj.Surachai Kaewkoon

ผบ.หมู่ กองร้อย 6 กก.2 บก.ตปพ.(191) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

บทคัดย่อ

แนวทางการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการกิจการควบคุมฝูงชนในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิ ในการป้องกันตนเองและการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบหมายภายใต้กรอบของ กฎหมายและนโยบายของทางราชการ การปฏิบัติการในการกิจการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการ ควบคุมฝูงชนเป็นไปด้วยความเหมาะสมกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยไม่ทำให้เสียภาพพจน์ ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติการใช้กำลังหรือการปฏิบัติการที่เกินกว่าเหตุและป้องกันหรือหลีกเลี่ยง การสูญเสียที่จะเกิดแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจและป้องกันมิให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายต่อชีวิต และทรัพย์สินของพลเรือนและเจ้าหน้าที่ตำรวจ อันเนื่องมาจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อกล่าวถึงพื้นฐานของการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีนั้น ในทางพระพุทธศาสนาสอนให้ตั้ง อยู่บนฐานของ “ธัมมิกมัชฌิมวิธี” กล่าวคือ การจัดการความขัดแย้งดำรงอยู่บนฐานคิดหลัก ๒ ประการ คือ

(๑) ต้องเป็นวิธีที่เป็นกลาง (มัชฌิมวิธี)

(๒) วิธีที่เป็นกลางต้องดำรงอยู่บนฐานของความชอบธรรม (ธัมมิกวิธี)

พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งบนฐานคิดของความเป็นกลางกรณีศึกษา ที่สามารถยืนยันข้อสมมติฐานเบื้องต้นก็คือการที่พระพุทธเจ้ามักจะใช้วิธีไกล่เกลี่ยคนกลางเข้าไป ดำเนินการ

คำสำคัญ : ฝูงชน, พุทธสันติวิธี, ธัมมิกมัชฌิมวิธี

Abstract

Crowd control by police or governmental officials is the duty or mission which consists of protecting one's rights. The decision in the important mission is made by police power to achieve in crowd control which must be right and proper to the situation for getting rid of the violence and the bad image of the National Police Agency, including to save people's and officials' lives and wealth, because they intend to work on the mission. Automatically, Buddhist peace way is managed in Dhamma foundation called "the right moderation" which is well-known that it is on the two items of Buddhist principle:

- (1) It must be the moderated way.
- (2) It must set on the right way.

Buddha had presented the management of violence on the ideas concerning to the middle way. In the study, it can confirm the basic synthesis that Buddha conciliated and negotiated by using the intermediary.

Keywords: crowd, Buddhist peace way, The right moderation

บทนำ

ปัจจุบันกระแสประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน ได้เป็นกระแสสากลของทุกมุมโลกไปแล้ว สถานการณ์การเรียกร้อง ชุมนุม ก็มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม เข้าสู่ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน มีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทุกภาคส่วนในสังคมไทย และสังคมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ชุมนุมประท้วง ขับไล่รัฐบาลที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๗ อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันยุติลงแล้ว เนื่องจากมีรัฐบาลทหารเข้ามาปกครองประเทศ กระแสสังคมได้มีการเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติภารกิจควบคุมฝูงชนตามแบบมาตรฐานสากล ตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย โดยไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่ให้เกิดการนองเลือด ไม่ให้เกิดการปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

จากปัญหาการชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้กำหนดเป็นแผนพัฒนา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งสาระสำคัญของแผนนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์เป้าประสงค์ และกลยุทธ์การควบคุมฝูงชน การจัดระเบียบสังคมและควบคุมสถานการณ์ รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชนเพื่อสนับสนุนการป้องกันความรุนแรงของมวลชน สาเหตุเบื้องต้นของการรวมตัวของฝูงชนหรือการชุมนุมเรียกร้องต่างๆ เมื่อทราบเบาะแสว่าจะมีการชุมนุมของประชาชน จะมีการก่อความวุ่นวายหรือไม่ก็ตาม ก็ต้องป้องกันเพื่อไม่ให้ลุกลามไปถึงการก่อการจลาจล เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการสืบสวนหาสาเหตุทันทีว่า การชุมนุมของประชาชนในครั้งนี้มีสาเหตุมาจากอะไร เพื่อที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้สามารถเข้าระงับเหตุเป็นเบื้องต้นเสียก่อน โดยการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นเสียก่อนโดยการเข้าไปเจรจาพูดคุยให้ประชาชนได้จัดตัวแทนของตนเข้าพบปะกับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของรัฐ หรือผู้แทนรัฐที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจ ซึ่งในบางครั้งในการปฏิบัติอาจมีการตกลงเงื่อนไขบางประการ ซึ่งอาจทำให้เป็นที่พอใจของประชาชนในเบื้องต้น แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถดำเนินการตามที่ประชาชนต้องการได้ ไม่ว่าจะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม เหตุการณ์อาจขยายวงวุ่นวายและอาจก่อให้เกิดการจลาจลที่รุนแรงได้^๑

วิธีการที่จะกำกับควบคุมฝูงชนนั้นเป็นสิ่งที่จะคิดหาวิธีสร้างรูปแบบแนวทางได้ยากอย่างยิ่ง ไม่ต้องพูดถึงบทบาทความเป็นผู้นำในการระงับยับยั้งไม่ให้เกิดการชุมนุมของกลุ่มคนที่เรียกกันว่า มอบ หรือ Mob นั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ทำได้อย่างยิ่งเช่นกัน แต่ด้วยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความสันติภาพและเหตุผล ย่อมสามารถนำหลักการที่มีเหตุผลมาประยุกต์ใช้ในการกำกับดูแลและควบคุม

^๑ กรมตำรวจ, *คู่มือการปฏิบัติในการควบคุมฝูงชน*, (โรงพิมพ์ประสานมิตร : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๖), หน้า ๑.

ฝูงชนที่เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมทางการเมือง การชุมนุมเรียกร้องความเป็นธรรมในเรื่องต่างๆ ในองค์กรต่างๆ ได้ คำถามมีอยู่ว่าการควบคุมฝูงชนตามแนวสันติวิธีเป็นอย่างไร

ฝูงชนคืออะไร

คำว่า ฝูง^๒ ชน (crowd) ในที่นี้ หมายถึงคนจำนวนหนึ่งซึ่งมารวมตัวกันในเวลาใดเวลาหนึ่ง และมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีความตั้งใจร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลปลดปล่อยความทุกข์ร้อนให้พวกเขา

สำหรับคำว่า ฝูงชนวุ่นวาย (mob) หมายถึง การรวมตัวกันของผู้คนอย่างไร้ระเบียบ ซึ่งในทางพฤตินัยมักเกิดขึ้นเพราะความโกรธหรือไม่พึงพอใจ และบางครั้งก็เป็นส่วนหนึ่งของการจลาจล อันจะเรียกว่า ฝูงชนวุ่นวายได้นั้น มักถือเอาจำนวนผู้รวมตัวกันว่ามากกว่าสิบคนขึ้นไป^๓

ในทางสังคมศาสตร์ คำว่า “ฝูงชนวุ่นวาย” นั้นมีความหมายแค่เพียงตามตัวอักษรเช่นนั้นเท่านั้น แต่คนทั่วไปมักเข้าใจว่าเป็นการรวมตัวกันเพื่อประท้วง เรียกร้อง หรือกระทำการใดๆ อันไม่ค่อยสงบเรียบร้อยนัก เป็นต้น

คำว่า “mob” ในภาษาอังกฤษนั้นมาจากศัพท์ภาษาละตินว่า “mobile vulgus” หมายความว่า ฝูงชนวุ่นวาย ฝูงชน (Crowd) เป็นศัพท์ทางสังคมวิทยา หมายถึง คนจำนวนหนึ่งมารวมตัวกันในเวลาใดเวลาใด โดยมีจุดมุ่งหมาย (Goal) ของความตั้งใจร่วมกัน บุคคลถ้าประกอบกันเป็นฝูงชนแล้วจะมีความใกล้ชิดกันมากทั้งทางร่างกายและจิตใจ และอาจรู้จักกันมาก่อน ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าพฤติกรรมร่วมของฝูงชน หรือ พฤติกรรมฝูงชน (Crowd Behavior) เป็นรูปแบบพฤติกรรมร่วมที่มีความก้าวร้าวรุนแรง มีการปฏิบัติที่รุนแรงเนื่องจากความใกล้ชิดกันทางกายภาพ มีการเร้าอารมณ์เป็นวงจร ไม่มีเหตุผล ไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมืองเพราะฝูงชนไม่มีตัวตน (เมื่อสลายตัวไปแล้วไม่ทราบว่ามีใครกระทำความผิด) หากจับกุมก็ต้องทั้งหมด ดังนั้น ผลการกระทำจึงไม่มีใครรับผิดชอบ ทำร้ายคน ทำลายสิ่งของ Le Bon นักจิตวิทยาสังคมได้ศึกษาพฤติกรรมร่วมของฝูงชน พบว่า “บุคคลใดก็ตามที่มาประกอบเข้าเป็นฝูงชนไม่ว่าจะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตส่วนตัว อาชีพ นิสัยใจคอ หรือสติปัญญาเป็นอย่างไร คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันก็ตาม จะมีส่วนร่วมในอารมณ์ของฝูงชนนั้นๆ” นั่นคือฝูงชนมีความเป็นเอกบุพทางใจ จึงแสดงออกที่เหมือนกันถึงอารมณ์รุนแรงและไร้เหตุผล และเมื่อรวมตัวเป็นฝูงชนจะเกิดพฤติกรรมร่วมโดยทันที

^๒ ดูประกอบในราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๑.

^๓ เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗, <http://th.wikipedia.org/wiki/>.

จะพบว่า ตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมร่วมคือการระบาดทางอารมณ์ (Social Contagion) หมายถึง การมีความรู้สึกและอารมณ์ร่วมกัน หรือเรียกว่า Collective mind ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการแสดงออกทางพฤติกรรมที่นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ทางสังคม นอกเหนือจากกฎหมาย และมีลักษณะรุนแรง การระบาดทางอารมณ์จะขึ้นอยู่กับลักษณะของฝูงชนว่าเป็นฝูงชนประเภทใด ถ้าเป็นฝูงชนประเภทรวมตัวกันยามปกติ เช่น ดุชมหรสพ การทำพิธีมงคล พฤติกรรมร่วมก็คือ ปรบมือ โห่ร้อง สนุกสนาน เป็นต้น

รูปแบบและพฤติกรรมการรวมตัวของฝูงชนเป็นอย่างไร^๔

๑. ผู้ดูหรือผู้ฟัง (Audience) จะมีการดึงดูดอารมณ์ให้เคลื่อนไหว เร้าอารมณ์รุนแรงมากขึ้น เช่น ปรบมือ การโห่ร้อง

๒. ฝูงชนบ้าคลั่ง (Mob) เป็นฝูงชนที่ถูกกระตุ้นด้วยอารมณ์ให้แสดงออกการกระทำที่รุนแรง มีการระบาดอารมณ์ คึกคักทำร้าย ระบายอารมณ์เครียดแค้น แบ่งได้หลายลักษณะ เช่น แบบ Lynching Mob ได้แก่ฝูงชนที่ก้าวร้าวนั้นทำร้ายชีวิต แบ่งเป็น ๒ แบบคือ Bonrlon เป็นการระบายอารมณ์จากพวกผิวขาวยากจนไปยังพวกผิวดำ และแบบ Proletorian เป็นการกระทำที่เกิดจากความอคติระหว่างผิว

๓. การก่อการจลาจล (Riot) เป็นฝูงชนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเชิงทำลาย ทำลาย หรือเรียกร็อง บางสิ่งบางอย่าง ไม่มีจุดหมายแน่นอน ได้แก่ การจลาจลด้านชาตินิยม ศาสนา

๔. Orgy เป็นฝูงชนที่มีความสนุกสนานจนเกิดการละเมิดทางศีลธรรมจรรยา บ้าคลั่งก้าวร้าว

๕. ฝูงชนแตกตื่น (Panic) ลักษณะเกิดขึ้นทันที ในสถานการณ์ที่คับขัน เช่น ไฟฟ้าดับ ระเบิด เป็นต้น ในสถานการณ์แบบฝูงชนแตกตื่นนี้ ผู้นำจะมีความสำคัญมากและ ที่จะต้องกระทำ คือ

๑. ควบคุมฝูงชนให้อยู่ในระเบียบ วินัย เพื่อหาทางแก้ไข

๒. ขจัดความไม่มั่นใจในสถานการณ์

๓. ชี้ให้เห็นทางหนีที่ปลอดภัย

เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนต้องเข้าใจถึงการพัฒนารวมตัวกันของคนเป็นฝูงชน หรือมีการก่อเหตุวุ่นวาย มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อที่จะเข้าใจขั้นตอนความเป็นไปของการที่คนมารวมตัวกัน เพื่อกระทำกิจกรรม หรือเรียกร็องโดยสามารถแบ่งลักษณะการพัฒนารวมตัวของฝูงชนตามลำดับได้ ดังนี้^๕

^๔ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801th> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

^๕ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://chachengsao.police.go.th> (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗).

ชุมนุมของฝูงชน ที่สามารถบอกแนวโน้มของความรุนแรงในการชุมนุมได้ เนื่องการกระบาดอารมณ์ทำให้เกิดเอกภาพทางใจแก่ฝูงชน ถ้าสังคมนี้ๆ มีการพัฒนาด้านสื่อสาร คมนาคมแล้ว การกระบาดอารมณ์จะยิ่งขยายตัวมันเองได้อย่างมีระบบและมีศักยภาพจนยากที่จะควบคุมได้ เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรสาร ดาวเทียม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในฐานะผู้เขียนเป็นเจ้าของหน้าที่ตำรวจซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยทั่วไป ในกรณีการควบคุมฝูงชนหรือกลุ่มผู้ชุมนุม เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่เริ่มตั้งแต่ก่อนที่ผู้คนรวมตัวเป็นฝูงชน (Crowd) เพื่อป้องกันไม่ให้ฝูงชนขาดการควบคุม ไร้ระเบียบ วุ่นวาย กระทั่งเป็นฝูงชนบ้าคลั่ง (Mob) พัฒนาขึ้นไปจนถึงระดับการจลาจล (Riot) แล้วนั้น เราจะรู้ได้อย่างไรว่าตำรวจจะใช้วิธีการใดควบคุมฝูงชน

การควบคุมฝูงชนสามารถกระทำได้อย่างไร

การควบคุมฝูงชนสามารถกระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑. การควบคุมโดยความต้องการทางอารมณ์ของสมาชิก (Emotional Needs of Members) หมายถึง สมาชิกที่เข้าร่วมในฝูงชนไม่เกิดอารมณ์ร่วมกับฝูงชน ทั้งนี้ เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับวิธีการของการประท้วง

๒. การควบคุมโดยจารีตของสมาชิก (Morse of the Members) ควบคุมจารีตของสมาชิก ในพฤติกรรม อาจมีการเสนอแนะ เรียกร้อง ชักจูงในการกระทำพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งอาจขัดต่อจารีตความเชื่อที่ผู้ร่วมฝูงชนนับถืออยู่ เช่น การรุมประชาทัณฑ์ ต่ำทอเจ้าหน้าที่ ขว้างปาสิ่งของ

๓. ผู้นำหรือหัวหน้าของฝูงชน (Crowd Leadership) ผู้นำหรือหัวหน้าของฝูงชน โดยลักษณะความเป็นผู้นำจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิดพฤติกรรมฝูงชน ตัวผู้นำที่มีศีลธรรมเข้าใจสถานการณ์จะสามารถหยุดฝูงชนที่บ้าคลั่งได้ การมีผู้นำจึงมีความสำคัญลักษณะผู้นำจะเกิดจากบุคคลที่ออกคำสั่งคนแรก มีลักษณะดี มั่นคง ฝูงชนก็จะยอมรับทันที

๔. การควบคุมจากภายนอก (External Control) การควบคุมจากภายนอก ได้แก่ การควบคุมด้วยการพยายามดึงสิ่งยึดเหนี่ยว เช่น การดึงตัวหัวหน้าออกไปก่อนจะรวมพลังกันแน่น พยายามแยกฝูงชนเป็นหน่วยย่อยๆ เพื่อลดการกระบาดทางอารมณ์ ควบคุมโดยการเข้าแทรกแซง เช่นการใช้กำลัง ตำรวจ ทหาร การแทรกแซงทางอารมณ์ไม่ให้เกิดอารมณ์ร่วม ควบคุมไม่ให้ฝูงชนมีวัตถุประสงค์เดียว โดยการสร้างความสนใจต่างๆ เช่น ข่าวลือ เป็นต้น^๖

^๖ ด.ต.สุรชัย แก้วคุณ. โยนโสมนสิการกับการควบคุมฝูงชนตามแนวสันติวิธี, หนังสือพิมพ์คมชัดลึก. วันพุธที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

กฎการใช้กำลังควบคุมฝูงชนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นอย่างไร

แนวทางการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในภารกิจการควบคุมฝูงชน ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการป้องกันตนเองและการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบหมายภายใต้กรอบของกฎหมายและนโยบายของทางราชการ การปฏิบัติการในภารกิจการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชน เป็นไปด้วยความเหมาะสมกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยไม่ทำให้เสียภาพพจน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ การใช้กำลังหรือการปฏิบัติการที่เกินกว่าเหตุและป้องกันหรือหลีกเลี่ยงการสูญเสียที่จะเกิดแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และป้องกันมิให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของพลเรือนและเจ้าหน้าที่ตำรวจอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยมีกฎการใช้กำลังดังนี้

๑. กฎการใช้กำลังนี้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ได้กำหนดขึ้นในการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน เพื่อควบคุมการใช้กำลังดังกล่าวให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

๒. กฎการใช้กำลังนี้เป็นแนวทางการใช้อุปกรณ์ควบคุมฝูงชนต่อสถานการณ์ที่มีการชุมนุมเรียกร้องเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กำลังตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้เพื่อบรรลุภารกิจและเป็นการประกันว่าการใช้กำลังดังกล่าวได้มีการควบคุมการใช้กำลังได้อย่างเหมาะสม

๓. ผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตามกฎการใช้กำลังนี้ให้เป็นไปตามหลักของความจำเป็น อย่างสมเหตุสมผลและอยู่ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๔. ผู้บังคับบัญชาทุกระดับ มีหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎการใช้กำลังนี้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาของตน นอกจากนี้กำลังพลที่จะปฏิบัติหน้าที่ในภารกิจนี้ ต้องได้รับการฝึกฝนให้มีความสามารถเพียงพอที่จะใช้กำลังและอุปกรณ์ควบคุมฝูงชน เพื่อบรรลุภารกิจดังกล่าว

๕. ไม่ว่ากฎการใช้กำลังนี้จะได้กำหนดไว้อย่างไร ผู้บังคับหน่วยทุกระดับชั้นและเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนพึงระลึกไว้เสมอว่ากฎการใช้กำลังจะไม่ใช่ข้อจำกัดที่ทำให้กำลังพลสูญเสียสิทธิในการป้องกันตนเอง^๗

^๗ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801.html> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

ตำรวจจะใช้กำลังในการควบคุมฝูงชนเมื่อใด

แบบวิธีของการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายที่ต้องเข้าควบคุมสถานการณ์ฝูงชนหรือกลุ่มผู้ชุมนุมให้เป็นระเบียบหรือสงบเรียบร้อย ดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการใช้กำลัง แต่การใช้กำลังดังกล่าวต้องใช้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้อำนาจที่กฎหมายกำหนด โดยเริ่มตั้งแต่ เฉพาะรายบุคคล คู่ตรวจ ชุด หมู่ หมวด หรือชุดต่างๆ ในระดับกำลังหลากหลายแบบตามแต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นตัวกำหนด^๘

เจ้าหน้าที่ต้อง “ระลึก” เสมอว่า การใช้กำลังอาจลวงละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคลได้เสมอ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ต้องตระหนักต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนมีมาแต่กำเนิดอย่างเท่าเทียมกันโดยเฉพาะสิทธิที่จะมีชีวิต อิสระภาพ และความมั่นคง การใช้กำลังจึงต้องมีกฎที่เข้มงวดตามกฎหมายภายใต้การควบคุมของผู้บังคับบัญชาที่รับผิดชอบอย่างใกล้ชิด และต้องอยู่ภายใต้แบบปฏิบัติที่ชัดเจน และหลักพื้นฐานในการใช้กำลังโดยเฉพาะ

ระดับการใช้กำลัง คือ แนวทางปฏิบัติในการใช้กำลังของตำรวจตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายในแต่ละประเทศ หรือแต่ละพื้นที่ได้วางแนวทางไว้ กฎการใช้กำลังนี้ใช้บังคับในสถานการณ์ที่มีความจำเป็นต้องใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย โดยมีกฎการใช้กำลังดังนี้

๑. ใช้กำลังตามความจำเป็นของสถานการณ์ให้ใช้กำลังน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นเพื่อบรรลุภารกิจ
๒. ก่อนการใช้กำลังให้มีการเจรจาและแจ้งเตือนก่อน ทั้งนี้ให้ใช้วิธีการเตือนตามความเหมาะสมกับระดับของการใช้กำลังตามสถานการณ์
๓. การใช้กำลังเพื่อบังคับให้ผู้ชุมนุมหรือบุคคลอื่นๆ ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ หรือการใช้กำลังในกรณีที่มีการฝ่าฝืนคำสั่ง เช่น การใช้กำลังเพื่อตรวจค้น จับกุม ให้ใช้กำลังได้ตามแนวทางดังนี้
 - ๓.๑ เตือนด้วยวาจาว่า การฝ่าฝืนดังกล่าวผิดกฎหมายให้หยุดการกระทำ หากไม่หยุดให้แสดงท่าทางพร้อมใช้กำลัง
 - ๓.๒ หากยังคงฝ่าฝืน ให้ใช้กำลังเพื่อกักตัวหรือทำการจับกุมได้ แต่ทั้งนี้ระดับของกำลังที่ใช้ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
 - ๓.๓ การปฏิบัติต่อผู้หญิง เด็ก และคนชรา จะต้องเพิ่มความระมัดระวังและปฏิบัติให้มีความเหมาะสมกับสถานภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนที่ไม่ทำให้เสียสภาพจนในการปฏิบัติการ

^๘ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801.html> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

๔. การสั่งใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าสลายฝูงชนให้อยู่ในอำนาจของผู้บังคับบัญชาในพื้นที่ที่ได้รับคำสั่งให้รับผิดชอบในการควบคุมฝูงชน

๕. การใช้กำลังป้องกันตนเองหรือทรัพย์สินของทางราชการ ป้องกันการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือปกป้องชีวิตผู้อื่นจากภัยอันตรายที่ใกล้จะถึงสามารถกระทำได้ตามความจำเป็นแต่ต้องพอสมควรแก่เหตุ^๙

การใช้อาวุธของตำรวจในการควบคุมฝูงชนเป็นอย่างไร

๑. ใช้อาวุธเฉพาะในสถานการณ์วิกฤติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยใช้ตามความจำเป็นได้สัดส่วนและเหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้บรรลุภารกิจหรือป้องกันตนเองหรือกลุ่มบุคคล หรือทรัพย์สินอันทรงคุณค่าของทางราชการ

๒. ต้องเตือนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวก่อนว่าจะใช้กำลังเข้าสลายฝูงชน

๓. การใช้กระบอก ให้ใช้ในกรณีผลักดันกลุ่มคนออกจากพื้นที่โดยให้ปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

๓.๑ เมื่อจำเป็นต้องใช้กระบอก ต้องเตือนก่อนเว้นแต่สถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย

๓.๒ ให้ใช้เท่าที่จำเป็นเพื่อการบรรลุภารกิจ หากจำเป็นให้ทำการตี แต่ต้องไม่ตีที่บริเวณอวัยวะสำคัญ ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือทำให้พิการ

๔. การยิงกระสุนยาง ให้ทำการยิงต่อเป้าหมายที่กระทำการหรือมีท่าทีคุกคามต่อชีวิต ฝ่ายเรา รวมทั้งต้องมีการกำหนดเป้าหมายโดยชัดเจน ไม่ยิงโดยไม่แยกแยะหรือไม่เลือกเป้าหมาย ไม่ใช้การยิงอัตโนมัติ จะต้องเล็งยิงให้กระสุนยางกระทบส่วนล่างของร่างกายของผู้ที่เป็นเป้าหมาย และไม่ควรทำการยิงในระยะใกล้กว่า ๒๐ เมตร เว้นแต่มีภัยคุกคามอย่างร้ายแรงและทันทีต่อชีวิตซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยจะต้องใช้กระสุนยางให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น

๕. การใช้น้ำฉีด ให้ใช้ในกรณีการสลายฝูงชน โดยใช้แรงดันน้ำเท่าที่จำเป็นในการสลายฝูงชน และระมัดระวังอย่าฉีดน้ำไปยังบริเวณอวัยวะที่บอบบาง เช่น ดวงตา เป็นต้น

๖. การใช้สารควบคุมการจราจรในการสลายฝูงชน สามารถกระทำได้แต่ต้องมีการเตือนก่อนการใช้และให้ใช้ในระดับความเข้มข้นที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้สารดังกล่าวในบริเวณที่คับแคบที่ไม่มีอากาศถ่ายเท โดยการสั่งใช้สารเคมีดังกล่าวอยู่ในอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่ได้รับคำสั่งให้รับผิดชอบในการควบคุมฝูงชน หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

^๙ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801.html> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

๗. การใช้แก๊สน้ำตาให้ระมัดระวังในการใช้ดังนี้

๗.๑ ระยะขว้างต่ำสุด ต้องไม่ใกล้กว่า ๒๕ เมตร

๗.๒ มุมการขว้าง หลีกเลียงการขว้างไปโดนตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

๗.๓ ระมัดระวังอันตรายที่จะเกิดแก่กลุ่มคนที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อการ

จลาจล

๘. ห้ามใช้อาวุธที่มีอำนาจการทำลายสูง เช่น เครื่องยิงลูกระเบิด เอ็ม.๗๙ ในการยิงลูกระเบิดสังหาร ลูกระเบิดสังหาร ระเบิดเพลิง อาวุธปืนกล ในภารกิจการควบคุมฝูงชน

๙. แนวทางการปฏิบัติหลังการใช้กำลัง เมื่อสถานการณ์คลี่คลายแล้วจะต้องดำเนินการดังนี้

๙.๑ การช่วยเหลือทางการแพทย์ ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บทั้งหมดต้องได้รับการปฐมพยาบาลและรีบส่งไปรับการรักษาพยาบาลตามความจำเป็น

๙.๒ การบันทึกและการรายงาน หน่วยจะต้องบันทึกรายละเอียดของเหตุการณ์ทั้งหมด และรายงานตามสายการบังคับบัญชาโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวัน เวลา และสถานที่เกิดเหตุ หน่วยและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เหตุการณ์/สาเหตุที่นำไปสู่การใช้กำลัง/อาวุธ อาวุธ และอุปกรณ์ที่ใช้ ระบุจำนวนผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต ตลอดจนความเสียหาย(ถ้ามี) ผลที่ปรากฏของการใช้กำลัง/อาวุธ แผนผังของเหตุการณ์ รวมทั้งเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่เห็นว่าควรรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ(ถ้ามี)

๙.๓ การปฏิบัติต่อพื้นที่เกิดเหตุ ให้ปิดกั้นบริเวณพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์และส่งมอบต่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่เพื่อเก็บรวบรวมพยานหลักฐานสำหรับใช้ดำเนินการทางกฎหมายต่อไป

๙.๔ การเคลื่อนย้ายผู้ถูกกักตัวหรือผู้ถูกจับกุม ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังโดยถือปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรมและคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน การใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้ได้ตามความจำเป็น และเหมาะสมกับสถานการณ์^{๑๐}

พระพุทธองค์ทรงควบคุมฝูงชนได้โดยวิธีใด

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้อภัยทานนั้นเป็นการสร้างพื้นที่ให้อารมณ์ที่เป็นกุศล เจริญองกามในจิตใจ ออกจากกบฏของความโกรธ จิตจะเบาสบายเป็นอิสระทันที เท่ากับเป็นการชำระจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใสและชำระล้างสิ่งเศร้าหมองของจิต อภัยทาน จึงเปรียบเหมือนน้ำที่จะไปดับไฟภายในจิตใจที่เต็มไปด้วยความโกรธแค้น เต็มไปด้วยความโกรธนั้น จะมีพลังอำนาจในการสังการบุคคลให้มี

^{๑๐} [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.inv.p2.police.go.th/> (๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗).

พฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องได้ง่ายดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน สิ่งทั้งหลาย สำเร็จมาแต่ใจ เพราะฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีใจชั่ว จะพูดอะไรก็ตาม จะทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุ ที่มีใจชั่วนั้น ความทุกข์ย่อมจะติดตามเขาไปเหมือนล้อหมุนไปตาม รอยเท้าโคลากเกวียนไปฉะนั้น”^{๑๑} ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน สิ่งทั้งหลาย สำเร็จมาแต่ใจ เพราะฉะนั้น หากว่าบุคคลใดมีใจผ่องใส จะพูดอะไรก็ตาม จะทำอะไรก็ตาม เพราะเหตุที่มีใจผ่องใสนั้น ความสุขย่อมจะติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัว ฉะนั้น จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงนำเสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งบนฐานคิดดังกล่าว

เมื่อกล่าวถึงพื้นฐานของการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีนั้น ผู้เขียนเห็นดำรงอยู่บนฐานของ “ธัมมิกมัชฌิมิวิธี” กล่าวคือ การจัดการความขัดแย้งดำรงอยู่บนฐานคิดหลัก ๒ ประการ คือ

(๑) ต้องเป็นวิธีที่เป็นกลาง (มัชฌิมิวิธี)

(๒) วิธีที่เป็นกลางต้องดำรงอยู่บนฐานของความชอบธรรม (ธัมมิกิวิธี)

กรณีศึกษาที่สามารถยืนยันข้อสมมติฐานเบื้องต้นก็คือการที่พระพุทธเจ้ามักจะใช้วิธีไกล่เกลี่ยคนกลางเข้าไปดำเนินการ ดังจะเห็นได้จากกรณีสงครามการแย่งชิงน้ำของพระญาติ สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เจ้าศากยะ พระภิกษุชาวเมืองโกสัมพีขัดแย้งเกี่ยวกับพระวินัย^{๑๒} ซึ่งทั้งสามกรณีนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงทำหน้าที่ในการเป็นคนกลางหรือบุคคลที่สามเข้าไปสร้างความสมานฉันท์ แต่ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การที่นักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเข้าไปทำหน้าที่ดังกล่าวได้ ต้องเกิดจากความยินยอมและเห็นชอบจากคู่กรณีทั้งสองฝ่าย แต่ในกรณีของพระพุทธเจ้านั้นเกิดขึ้นจากการตัดสินใจของพระองค์เอง ซึ่งเป็นการเข้าไปทำหน้าที่บนฐานของการตระหนักรู้ถึงมหันตภัยที่จะเกิดขึ้น

มีหลักพิจารณา ปรากฏในอนมตคคสังยุต เล่ม ๑๖ คือ พิจารณาว่า ชายแต่ละคนนั้น ที่จะไม่เคยเป็นของเรา ในสังสารวัฏอันยาวนานนั้น ไม่มี คือ ทุกคนเคยเป็นพ่อเป็นลูกกัน แม้กระทั่งทักษิณ ก็เคยเป็นพ่อเป็นลูกกับป่าเปรม

ในมาตุสูตร^{๑๓} ว่าด้วยผู้เคยเป็นมารดา พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ... “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นมารดาโดยกาลานานี้ มีใช้หาได้ง่ายเลยชื่อนั้นเพราะเหตุไรเพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น”

^{๑๑} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑-๒/๒๓-๒๔.

^{๑๒} ดูประกอบ ใน วิ.ม.(ไทย) ๕/๔๕๑/๓๓๓.

^{๑๓} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๓๗/๒๒๗.

ในปิตุสูตร^{๑๔} ว่าด้วยผู้เคยเป็นบิดา พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ..เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นบิดา โดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่ายซื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ภาตสูตร^{๑๕} ว่าด้วยผู้เคยเป็นพี่ชายน้องชาย พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นพี่ชายน้องชายโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ภคินิสฺสูตร^{๑๖} ว่าด้วยผู้เคยเป็นพี่สาวน้องสาว พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นพี่สาวน้องสาวโดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ปุตตสูตร^{๑๗} ว่าด้วยผู้เคยเป็นบุตร พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ฯลฯ สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นบุตร โดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ฯลฯ ควรเพื่อหลุดพ้น” ...

ธีตสูตร^{๑๘} ว่าด้วยผู้เคยเป็นธิดา พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลาย ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชากิตขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นธิดา โดยกาลนานนี้ มิใช่หาได้ง่าย ซื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชากิตขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป เธอทั้งหลายได้สวையความทุกข์สวையความลำบาก ได้รับความพินาศ เต็มป่าช้า เป็นเวลายาวนาน

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ จึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง”

^{๑๔} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๓๘/๒๒๘.

^{๑๕} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๓๙/๒๒๘.

^{๑๖} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๔๐/๒๒๘.

^{๑๗} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๔๑/๒๒๘.

^{๑๘} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๔๒/๒๓๐.

บทบาทของพระพุทธศาสนาในการควบคุมฝูงชนในอดีต

เมื่อข่าวการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า และการถวายพระเพลิงพระพุทธรูป พระสรีระกลายเป็นพระบรมสารีริกธาตุแล้ว เหล่ากษัตริย์ในนครต่างๆ เมื่อทราบข่าวก็ปรารถนาจะได้พระบรมธาตุไปบูชา จึงส่งสาสน์ ส่งทูตมาขอพระบรมสารีริกธาตุ ด้วยเหตุผลว่า “พระผู้มีพระภาคของเรา” “พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นกษัตริย์ แม้เราก็คือกษัตริย์ เราจึงมีส่วนที่จะได้พระบรมธาตุบ้าง” เหล่ามัลลกะกษัตริย์ก็ไม่ยอมยกให้ ด้วยเหตุผลว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานในเมืองของเรา” ดังนั้น กษัตริย์ในพระนครต่างๆ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู จอมกษัตริย์แคว้นมคธ และกษัตริย์เหล่าอื่นๆ จึงยกกองทัพมาด้วยหวังว่าจะแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อยกกองทัพ มาถึงหน้าประตูเมือง ทำท่าจะเกิดศึกสงครามแย่งชิงพระบรมธาตุ ครั้งนั้น พราหมณ์ผู้ใหญ่คนหนึ่ง คือ โทณพราหมณ์^{๑๙} หวั่นเกรงว่าจะเกิดสงครามใหญ่ จึงขึ้นไปยืนบนป้อมประตูเมือง ประกาศว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ทรงสรรเสริญขันตี สรรเสริญสามัคคีธรรม การที่เราจะมาประหัตประหารเพราะแย่งชิงพระบรมธาตุของพระองค์ผู้ประเสริฐ ย่อมไม่สมควร ดังนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายจงยินดีในการที่จะแบ่งกันไปเป็น ๘ ส่วน และนำไปบูชาที่บ้านเมืองของท่านทั้งหลายเถิด เพราะผู้ศรัทธาในพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นมีมาก”

ในพระไตรปิฎก ที่มณีกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ขณะที่โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุว่า หมู่มณะเหล่านั้นตอบว่า ข้าแต่พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นขอท่าน นั้นแหละจงแบ่งพระสรีระพระผู้มีพระภาคออกเป็น ๘ ส่วนเท่าๆ กัน ให้เรียบร้อยเถิด โทณพราหมณ์ รับคำของหมู่มณะเหล่านั้นแล้วแบ่งพระสรีระพระผู้มีพระภาค ออกเป็น ๘ ส่วนเท่ากันเรียบร้อย จึงกล่าวกะหมู่มณะเหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพวกท่าน จงให้ตุ้มพระนี้แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้า จักกระทำพระสกลุและกระทำการฉลองตุ้มพระบ้าง ทูตเหล่านั้นได้ให้ตุ้มพระแก่โทณพราหมณ์ฯ

สำหรับพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาทางการเมืองนั้นอาจกล่าวได้ดังนี้

๑) พระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงอิทธิปัตย์ ๓ แบบ คือ อัตตอิทธิปัตย์ (ความมีตนเป็นใหญ่) โลกอิทธิปัตย์ (ความมีธรรมเป็นใหญ่) ธรรมอิทธิปัตย์ (ความมีธรรมเป็นใหญ่)^{๒๐} โดยประการหลัง ธรรมอิทธิปัตย์ ปกครองโดยเน้นธรรมะเป็นใหญ่ ให้ผู้นำมีธรรมะ (มุขบุรุษที่ดี) และประชาชนมีธรรมะ (สัมมาชน)

๒) พระพุทธศาสนา เน้นเสรีภาพทางจิต เป็นศาสนาแรกที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน มีสิทธิพิจารณาคัดเลือกผู้นำ มีสิทธิในด้านต่างๆ อันไม่ก่อความเดือดร้อนสู่ตนเองและผู้อื่น

^{๑๙} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๓๗/๑๗๘.

^{๒๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔, อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑.

๓) พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความพอดีในการปฏิบัติตน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญา ในการดำเนินตามอริยสัจ ๔ นักการเมืองควรนำไปปรับใช้ตามเหตุสถานการณ์นั้นๆ

๔) พระพุทธศาสนา สอนให้รู้จักความสุจริต ในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลา รู้หน้าที่ของตน ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งนั้น อาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาแล้ว นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหาร นักปกครองซึ่งพระพุทธองค์ได้แสดงว่าเป็นคุณสมบัติของนักปกครอง หรือผู้บริหารปรากฏในพระคัมภีร์ศาสนาหลายแห่งด้วยกัน แต่ในที่นี้จะขอนำมากล่าวเฉพาะที่ท่านได้แสดงไว้ใน อรรถกถาอัฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย มีใจความว่าผู้ปกครองหรือนักบริหารนั้น จะต้องทำนุบำรุงประชากรด้วยหลักธรรม ที่เรียกว่า ราชสังคหัตถุ ๕ ประการ^{๒๑} คือ

๑. สัสสมะระ ฉลาดสามารถในการบำรุงเกษตรกรรมและกสิกรรมเป็นต้น อันเป็นธัญญาหารให้เกิดผลผลิตที่ดี มีการส่งเสริมการเกษตรและกสิกรรมให้อุดมสมบูรณ์ อันจะเป็นประโยชน์พื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ

๒. บุริสมะระ ฉลาดสามารถในการบำรุงคน ส่งเสริมคัดเลือกคนมาทำงานให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของเขาและการทำงานที่จะทำนั้นๆ พร้อมทั้งจัดสวัสดิการให้ดี เป็นต้น

๓. สัมมาปาสะ ผูกประสานสงเคราะห์ประชาชนพลเมืองบ่วงคล้องใจคน คือ การดูแลสุขทุกข์ของประชาชน ส่งเสริมอาชีพ เช่น จัดทุนให้คนยากจนยืมไปสร้างตนในทางพาณิชย์กรรมหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่ให้เกิดความเลื่อมล้ำหรือช่องว่างจนแตกแยกกัน ซึ่งเป็นการทำให้จิตใจของประชาชนเลื่อมใสในผู้ปกครอง

๔. วาขเปยยะ พูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานดูดีมีใจ รู้จักพูดรู้จักชี้แจงแนะนำ รู้จักทักทายถามไถ่ทุกข์สุขของประชาชนทุกชั้น ด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี ด้วยถ้อยคำที่ประกอบด้วยเหตุผลที่เป็นหลักฐานมีประโยชน์ เป็นทางแห่งการสร้างสรรค์แก้ไขปัญหา เสริมความสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจดี ความเชื่อถือและความนิยมนับถือ

๕. นิรัคคะหะ บริหารประเทศชาติให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยป้องกันและกำราบโจรผู้ร้าย ให้ประชาชนนอนตาหลับ

^{๒๑} อัง.อฏฺฐก.(ไทย) ๒๓/๑/๑๙๕, ขุ.อิติ.(ไทย) ๒๕/๒๗/๓๗๓, ดูประกอบใน อัง.อฏฺฐก.อ. (บาลี) ๓/๑/๒๑๓, ขุ.อิติ.อ. (บาลี) ๒๗/๑๐๖-๑๐๘, อัง.อฏฺฐก.ฎีกา (บาลี) ๓/๑/๒๔๙-๒๕๒, อัง.จตุกก.ฎีกา (บาลี) ๒/๓๙/๓๗๑-๓๗๒ และดูเทียบใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๙๑.

โดยยึดหลักการที่ว่า “ความสุขของประชาชนคือยอดปรารถนาของตน” และในที่ฆนิกาย ปาฎิกวรรค ก็ได้แสดงไว้ว่า ผู้บริหารหรือนักปกครองที่ดีนั้น เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นจากความลำเอียง (อคติ) หรือความประพฤดิที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ^{๒๒} คือ

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
๒. โทษาคติ ลำเอียงเพราะช้ง
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว

นอกจากนี้ มีความประพฤดิดีเป็นแบบฉบับในการดำรงชีวิตของนักปกครอง เพราะการปกครองที่ดีคือ การให้แบบอย่างที่ดี ความตรง ความคดของนักปกครองมีอิทธิพลต่อความประพฤดิของประชาชน ความซื่อตรงของประชาชน ขึ้นอยู่กับความซื่อตรงของนักปกครอง

การแก้ความคิดของส่วนใหญ่อึงต้องเริ่มมาจากฝ่ายปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๒ ประเภทนี้ พระพุทธเจ้าตรัสยกตัวอย่างไว้ในมหาโพธิชาดก^{๒๓} ขุททกนิกายว่า “เมื่อฝูงโคกำลังข้ามแม่น้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคนอกนั้นก็คดตาม ในหมู่มนุษย์ก็เช่นเดียวกันถ้าผู้ได้รับสมมติให้เป็นหัวหน้าเป็นผู้ปกครองไม่เป็นธรรม คนนอกนั้นก็ประพฤดิไม่เป็นธรรม ดังนั้นเมื่อผู้ปกครองประพฤดิไม่เป็นธรรม ชาวเมืองก็พลอยทุกข์กันไปทั่ว โดยนัยตรงกันข้าม เมื่อผู้ปกครองทรงไว้ซึ่งธรรม ชาวเมืองก็เป็นสุขกันไปทั่ว” ปัญหาทุกปัญหาที่สังคมโลกและทุกประเทศ รวมถึงสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่นั้น เป็นบทเรียนราคาแพงที่ทุกคนได้รับ สาเหตุที่แท้จริงของทุกปัญหานั้นมาจากเหตุเพียงเหตุเดียว คือ ความด้อยคุณภาพของประชากร ทั้งระดับครอบครัว ระดับสังคม ระดับชาติ จำนวนประชากรที่มีคุณภาพต่ำเป็นจำนวนมากในสังคมเหล่านั้น

อีกเรื่องหนึ่ง ก็คือ เรื่องสงครามน้ำ^{๒๔} เป็นการแย่งชิงน้ำระหว่างชาวศากยะและชาวโกถิยะ ซึ่งเรื่องของสงครามก็คือ ทาสและกรรมกรที่พยายามอ้งในแม่น้ำโรหิณี ซึ่งน้ำมีจำนวนน้อย แต่ความต้องการของประชาชนมีมาก ผลประโยชน์ไม่ลงตัวจึงเกิดสงครามขึ้น ทำให้เกิดการต่อสู้ และเป็นมวลชนที่มีความขัดแย้ง จึงอยากได้ผู้มาไกล่เกลี่ย ในขณะที่สงครามกำลังดำเนินไปนั้นพระพุทธองค์ทรงวิเคราะห์ถึงความขัดแย้ง พระพุทธองค์ทรงทราบประเด็นที่ชัดเจนในการขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย แต่พระองค์ก็ทรงวิเคราะห์ในการที่จะตัดสินพระทัยของพระองค์ว่า “เมื่อเราไปห้าม การทะเลาะนี้จะระงับหรือไม่หนอ”

^{๒๒} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๔๖/๒๐๑.

^{๒๓} ขุ.ชา.ปถณาส.(ไทย) ๒๘/๑๖๘/๓๑.

^{๒๔} ขุ.ธ.อ.(บาลี) ๒/๑๙๗/๑๙๓.(มจร).

อย่างไรก็ดี ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งได้ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณค่าภายในของมนุษย์ในเชิงอัตวิสัย และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณค่าในเชิงปรวิสัยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ความขัดแย้ง ก่อให้เกิดการพัฒนาการระบบการเมืองการปกครอง การบัญญัติพระวินัย การจัดระเบียบสังคม และการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจ ฉะนั้น ความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาสะท้อนภาพทั้งที่เป็นบุญและเป็นบาป ประเด็นจึงอยู่ที่ว่า เราจะมีท่าทีต่อความขัดแย้ง หรือวางบทบาทของตนเอง ในสถานการณ์ของความขัดแย้งอย่างไร จึงจะสามารถดำรงตนอยู่บนสถานะของความขัดแย้งได้อย่างประสานสอดคล้องกับชีวิตและสังคม

ด้วยเหตุนี้ หากเรายอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคม ในระดับโลกิยะแล้ว หน้าที่สำคัญของมนุษย์และสังคมจึงไม่ได้อยู่ที่ “การหลบหนี” หรือ “สลาย” ความขัดแย้ง หากแต่ยอมรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในฐานะที่เป็น “ทุกข์” ประการหนึ่งของชีวิตและสังคม และแสวงหาคำตอบว่า ความขัดแย้งเกิดจากอะไร นำไปสู่อะไร เราควรจะมีท่าที รวมไปถึงการแสวงหาทางออก หรือหาเครื่องมือเพื่อนำไปจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บุคคล และชุมชนได้อย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุนยากร) ได้กล่าวถึง ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งไว้ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาซังจังหวัดเชียงใหม่” สรุปความว่า ในระดับโลกิยวิสัยนั้น พระพุทธศาสนา มองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์หรือเป็นธรรมชาติที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น (necessity) ของบุคคล และสังคมประการหนึ่ง แต่ในระดับโลกุตระนั้นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง

บทสรุป

สรุปก็คือ พุทธสันติวิธี หมายถึง วิธีแบบกลางๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมิวิธี) ที่ประสานสอดคล้องพอเหมาะพอดีโดยการวิเคราะห์และการประเมินจากทางเลือกที่ดีที่สุด และในขณะเดียวกัน จุดเด่นของมัชฌิมิวิธีก็คือ ต้องเป็นวิธีที่ก่อให้เกิดความชอบธรรม (ธัมมิวิธี) กล่าวคือทุกฝ่ายมีความพร้อมเพรียงกัน โปร่งใส ถูกต้องเหมาะสม สามารถปฏิบัติได้ไม่ผิดต่อกฎหมาย ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในสังคม ฉะนั้นพุทธสันติวิธีก็คือ “ธัมมิมัชฌิมิวิธี” และเมื่อใดที่เกิดความสงบและความเข้าใจกัน เมื่อนั้นตำรวจคงไม่จำเป็นต้องมียุทธวิธีในการควบคุมฝูงชนเกิดขึ้น หรือต้องดำเนินการสลายม็อบอย่างที่ผ่านมา

บรรณานุกรม

- กรมตำรวจ. **คู่มือการปฏิบัติในการควบคุมฝูงชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๓๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระมหาหรรษาธมฺมหาโส (นิตฺยคุณยากร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้างจ.เชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิตวิทยาลัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒-๒๕๓๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- วิภาส ทองสุทธิ. **การบริหารจัดการที่ดี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินทภาษ ศูนย์ประสานราชทัณฑ์ใสสะอาด, ๒๕๔๔.

เว็บไซต์

- [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801th> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).
- [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://chachengsao.police.go.th> (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗).
- [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801.html> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).
- [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801.html> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).
- [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/20140226/179801.html> (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).
- [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.inv.p2.police.go.th/> (๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗).